

MAYO - AGOSTO 2001
numero 322
issn 0048 5485

PROGRESO

Progreso fondesis da Profesoro Louis Couturat Collège de France en 1908. Ol konsakresas a la propago, a la libera diskuto ed a la konstanta perfektigo di la Lingua Internationala. *Progreso* editesas kom la oficala organo di la **Uniono por la Lingua Internationala, Ido.**

MEMBRO - KONTRIBUTI

Progreso aparas trifoye en la yaro e tote en ldo. Pri la redakto, responsas Brad Philpot, Sloterdijkstraat 10, 1013 LZ, Amsterdam, Nederlando, hulspot@hotmail.com. Voluntez sendar a lu artikli, tradukuri, e movadal informi.

Siorino Marion Kasper agas kom kasero dil Uniono e responsas pri la recevo e kontado dil abon-pagi. Membro-kontributo yarala, od abono a *Progreso* sen membreso dil Uniono, 15 Euri, pagenda a Landal Reprezentero o direte a:

Uniono por la Linguo Internaciona
Hauptstrasse 38
88709 Hagnau, Germania

Abon-pagi povas esar pagata aden la konto di *Progreso*: 809468301
(swift-kodexo: mees.nl2a ye nomo di Fortis Bank)

Membri di la Direktanta Komitato ULI

<i>Germania</i>	Günter Anton	Prezidanto
	Alfred Neussner	Vice prezidanto
	Marion Kasper	Kasero
<i>Britania</i>	David Weston	Sekretario
	Robert Carnaghan	Por linguala questioni
<i>Belgia</i>	Jacques Bol	
	Franz Regnier	
<i>Francia</i>	Jean Martignon	
<i>Nederlando</i>	Hans Stuifbergen	
<i>Kanada</i>	Martin Lavallée	
<i>USA</i>	Edward H. Steve	

(la direktanta komitato rielektesos dum la yaro 2003)

Pro Quo?

Nova rubriko pri la fundamentala questiono 'pro quo ni lernas Ido?' Kun naraci personala, pri kande ni komencis lernar Ido e quale?

2

KONTENAJO

Naturo & Cienco

Altra nova rubriko dedikata a la explorado e diskutado pri omno, de roketi a insekti. Ca foyo R. Stevens naracas pri araknidi.

18

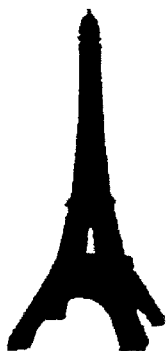
La Movemento Linguala

La Renkontro en Nürnberg	8
Projeto por Chanji Donas Espero	13
Kreskas Korni che Viro	16

Arto & Kulturo

Multa Idisti pasigas tempo deskovranta altra kulturi. Hike ca experienci interkambiesas. Lektez pri la preske obliviita monumenti da la artisto Rumana, Brancusi.

22

Poeziaro

Gonçalo Neves
esis okupinta
itere pri
progresigar l'
artala formo di
la linguo

20

PRO QUO ?

Daniel Wang, de Norvegia, questionis bela e fundamentala questiono ad omna ldisti per e-postajo: 'Kande ni komencis lernar ldo, e quale?' Ma multa reakti envenis pro ca questiono qui respondis la questiono: 'PRO QUO ni lernas ldo?' Che *Progreso* ni trovas ca reakti interesanta ed importanta por la revuo. E ni trovas ke ldisti esas unika homi en la senco ke ni esas mikra grupo relative kun specala ideali e motivi. Ni volas publisar ca motivi kom rubriko e pro to pregas al ldo-komuneso por plusa reakti. Yen esas vua chanco lektar e rikonocar la motivi e naraci di vua samideani en *Progreso*. Plezesez e voluntez sendar multa reakti.

Mea patro esis ldisto e sua granda interesi esis internaciona lingui. Ni vizitis ldo - konferi en Zürich, en Chaux de Fonds ed en Berlin e certe: mea intereso por ldo esis komence koldeta ma pos la konferi e mea konoco di omna afabla homi dil ldomovado, mea intereso pri ldo kreskis.

Per mea patro me anke saveskis ke en Esperanto trovesis superflua desfacilaji, quon me ipsa plu tarde anke povis konstatar.

ldo es por me bon-sonanta e me admiras multi di nia movimento qui pleas lia ldo-stradivarius kun la honoro. Me sempre lernas ulo. Ne nur la homi e la linguo, ma anke nova temi riproduktita en ldo vekigas mea intereso e donas a me richa feldi ube povas mea pensi vagar: nova literaturo, por me nova religio quala buddhismo, nova ciencala progresi..... omno quon me povas dezirar..

*Amikale, la olda megero,
Kerstin Åkerlund, Suedia*

Esas interesanta lektir quale non esekis ldisto. Mea historio ne diferas multe del altri. Me esis Esp-isto dum 30 yari e kredis la misinformo Esp-al ke omna ldisto ya desaparís, malgre sua ecelanta pronomal sistemo, sua min-sexuismo, sua senchapeleso, edc.

Me sospiris trovar ldisto, ma sempre sen suceso. Fine di la yaro 1999, me trovis la ret-pagini di sioro James Chandler, e decidis parlernor la linguo. Mea lerniganti esis siori BYT, Don Gasper, Martin L., James Chandler, Jean Martignon, Hans St., Kevin Ford, omna altra ldistano, edc. Multa danki a vi, me povis lernar ldo! Sen vi me nultempe lernus ldo.

Plu interesiva forsan es mea historio pri quale me lernis Espo. Meze la Vietnamana Milito kontre Usana imperialismo (imperismo), en la yaro 1970, me tre desvolís partoprenor en la milito kontre la povra Vietnamani, e fortune havis ajorniva-permisio studental di la Usa guvernerio, nam me

esis universitatano en Bogota, Kolumbia (Kolombia). Ma en ta epoko yuni esis tre idealista ed ofte manifestis. Same li facis en 1970, kontre la desyusteso di tanta povreso meze tanta richeso, kontre guvernerio (kun helpo di Usa) qua helpas richigar richi e povrigar povri.

Riago da la guvernerio ne esis milda. Soldati ocidis studenti e klozis la universitato per tanki. Me ne plu esis studento. Me ne plu havis ajorniva permiso! Quon facor? Me savigis da la Usana guvernerio ke nun me esas pastoro di la Kirko di Universal Vivo. La Usana guvernerio savigis da me ke nun me mustas pronteskar soldateskar! Ton me nultempe volis facor. Do me serchis profesori por facor sendependa studio pri Esperanto, quan fortuneze mea universitato en Usa agnoskis e ri-donis pruvilo di studenteso. Me esis salvita! Esperanto salvis me di terorigiva milito.

Vere esas linguo di paco. Se nur on dicus a me lore pri Ido! Ma me ne plendas. Me ankore vivas.

*Amikale salutas,
Petro Totten, Japonia*

Me ne plus memoras quale lerneskir Ido, pro ke me ja esas regretinde oldeto kun mea obliviema cerebro. Tamen me savas "pro quo" me renkontrabas

nia Ido.

Unesme Ido ne portas irga pekunio a BYT, qua bezonas mem poko de olu.

Duesme Ido furtas tre valoroza tempo de BYT, qua devas multe laborar.

Triesme Ido tote ne es utila en irga lando, ube BYT voyajas pro aferi.

Do pro quo esas tala Sizifusal roko sur la hucpoza* kapo di Idiotisto? La respondo esas tre simpla. Mea destino o plu male fato, Mein Beruf.(x_x)

Nur ti qui sentas sua destino ne-evitebla en Ido nun esforcas lernar Ido. E ti qui nur interesesas da Ido prizas regardar la tal populi sudorifar. Omno dependas de la destino di singlu. Do nulu povus fugar de sua loko.

Quale Sro Hans STUIFBERGEN ne povas fugar de sua homeosexualeso ed Ido, BYT ne povas forjetar sua barbareso ed Ido ma plena de kulturozesos, nam Ido neutrigas la veneno di lua barbareso. Ka BYT esas justa ibe? Forsan Sro James CHANDLER volus protestar pri tal aserto unlatera, ka Ne?

*Adio!sincere vua/via/o tua,
Bebson Y.Takata, (Japonia).*

*.....Idisto ed Idiotisto pro mea
limitizita edukado ed anke Ido-
Kavaliero e shinko-aktoro di
Teatro FilozofiAChala.
Indikez mea erori pliz* pri vorti,*

gramatiko, dicmaniero ec., nam me esas nura ne-edukito e devas lernar dum ke me vivas. Me sempre esperas, samideani, via amikeso por prenar EXTRA peno de via parto por instruktar me, mem se vi esas nura komencanti. Tamen en rara kazo kande me savas plu bone kam vi, me volunte transdonos mea humila savo a vi segun via bezoni.*

Semblas ke me sempre konocis la existo di Ido. Mea preavo savis multa lingui e ganis Esperantala Diplomo. Tamen en 1908 il deskovris Ido e kredas ke Espo. balde chanjeskas. Il facis tre frua gramatiko e vortaro e skribas a Couturat. Ma kande il skribas a Zamenhof (pri chanji), la respondo es tre neamikala kun deskripto ke mea preavo es "wolfo en vestari di mutono!"

Altra Idisti ne existis en Nov-Zelando ma me nun havas kopii di Idala leteri quin mea preavo skribis a multa landi. Mea patro ne trovis Idisti do lernas Espo. e plu tarde, me anke. Me skribis per Espo. dum plura yari a studento en Jugoslavia ma lore me divenis docisto en Anglia. Finale me decidis trovar Ido ed en 1995 me reklamis en revui e mem profesoro di linguistiko serchis la interreto por me. Nula rezulto! Ido restis nevidebla! Eventuale, uzante pretexto di "explorado" me recevis de Esperantisto l' adreso

di Idisto en Wals. (On kredis ke nur 3 Idisti existas en Anglia!).

Rapide me kompris Ido libri e dicionarii e juas la helpo di nia samideano Hans en Nederlando. De lore la interreto disseminabas nia linguo, e me remarkas ke proxim 500 nomi existas en la 8 Ido e-grupi. Certe me vidas vera rivivigo di Ido!

*Amikale,
Richard Stevenson, Nov-
Zelando*

Mea unesma libro pri artificiala lingui ne esis (quale kustumale) pri Esperanto. Fakte, olu mem kritikis Esperanto e multa altra lingui existanta, dicante, ke la internaciona linguo mustas esor maxim forta. Tamen, me komencis per Esperanto. Pose me tra-regardis anke gramatikadi di altra lingui - ma interesanta semblis a me nur Ido e Loglan.

Idon me nultempe serioze lernis (to videblesas, me kredas), ma me abonas la Ido-Listo, nam juas la existo di quik komprenebla dialekto (rapide metas ministala kasko por evitar ... frapi stonala:))). Ulte to, Ido ya esas "neekcherpebla fonto di E-poezio". :))

*Nu yen do.
Slavik Ivanov,
Petersburg, Rusia.*

Unesme me lektabis pri Esperanto ed Ido (ed altra IALi) en libro pri matematiko. Pose (en 2000) me lerneskis Espo per Interreto, ma me anke havis intereso pri altra lingui internaciona. Me lektabis pri Ido multa mala kozi, ma me penseskis ke me ipsa devas lernor pri linguo e ipsa penseskar pri lo.

Me lektabis kelka pagini interretal, e komencabis skribar, lektar e pensar Ide. Nun me komprenas ke Ido es vere bona linguo. Vivez Ido sempre!

*Alexander Kirpichev,
Rusia*

Quankam me es long-yara Idisto, me es eterna komencanto ed ankore hodie mala "pleanto di Stradivarius". Cirkume 1964 me konoceskis nia hodiala ULI-prezidanto G.Anton en expozuro pri postkarti kun imaji di tota mondo en rurala kulturpalaco. Ibe e lore me informesis da lu unesmafoye pri la facila interlingui Espo ed Ido. Til ta tempo la ofical okupeso kun interlingui esis interdiktita en la olima GDR. Ma en intima o familiala rondeto onu certe povis lernar, skribar e konversar. Komence me lernetis Espo, ma pos kurta tempo mea kordio "frapis" por Ido.

Me multe propagadis Ido en mea ambiente, aranjis Ido-

expozuri en fabrikerii e komondomi. En mea urbeto Anklam me fondis Ido-klubo, qua nur tre kurte existis. En 1967 me partoprenis yel est-Berlina parto dil European Ido-rendevuo qua entuziasmigis me renkontrinta multa Idisti diverslingua.

Pose me interesigis gepueri ed instruktis a li nia linguo. Tatempe me serchis kontakti a sovieta Idoklubi en Latvia, Ukrainia, Mez-Azia ma anke en Anglia por ganar korespondamiki por "mea" gepueri.

En estgermana jurnali me insertis annunci: Me serchas literaturo en e pri la linguo internaciona Ido, e talmaniere me salvis kelka Idaji ed ultre me konoceskis poka Idisti tatempa. Komune kun estgermana Idisti me preparis mikra renkontreti en la GDR, en qui ni diskutis pri la plusa existo dil Ido.

Idisto Erich Elze editis ADAVANE, la socialistala Ido-buletino quan me dissendis a vasta mondo. En la sisadeka e sepadeka yari me korespondis e kelke kambiis letri kun famoza Idisti, exemple Rudolf Marechek (pri lu skriptesis triologio en la Rusa), Marcel Pesch, Henri Meier, Dr. Bolt ma anke kun Albert Akerlund en Lulea / Suedia. Pri ca korespondi me posedas diversa atesti.

En posa yari mea intereso febleskis. Erste pos la politikala chanjo en mea lando mea

intereso itere komencis kreskar .
Hodie me joyas pri la kresko dil
Ido en interreto ed esperas, ke la
yuni bone komencez. Me , me es
dankema a sioro G.Anton.

Yen mea historio kurte
naracita.

*Amikale,
Eberhard Scholz,
Germania*

Dankon a vu pro komencir ca
kordi-ek-varsaĵi :-). Nun ja
multa Idolistani facis sua
konfesuri, me facez anke.

Me erste saveskis pri
Esperanto - kande e quale, ja ne
rimemoras. Pos to me vidis
anunco pri kursu E-al. Me invitis
anke mea frato ed amiko e
komune lernis. Esante plu evoza
me komprenis, ke onu instruktis
ni per t.n. Che-metodo: ni nulo
skribis, omno parolesis en E-o.
Esis tre interesanta ed amuzoza.
Ma ni studiis lore en skolo, e pro
to, ke la kurso esis tro tarde en
vespero, nia genitoroj ne permesis
a ni vizitoroj.

Ma mea hobiaĵo pri
internacia lingvo ne perdesis.
Me parlektis omnia libroj e ĵurnaloj
en urba biblioteko. Kompris omno
pri interlingvistiko, trovebla en
Mensko. Ek libroj me saveskis, ke
ekzistis multa projektoj ante E-o, e ke
ekzistas multa pos ol. Me lektis, ke
esas apriora, ta qua ne
konsideresas kom naturala lingvo,
ma kreesis segun ul klasifiko dil

autoroj (ex-e: SolReSol). Tala
lingvo ne plezis a me. Esas
aposteriora - ti ki konstruktis
kom modernigo o racionigo,
simpligo di alia lingvoj (Latino-
sino-flekcionoj). To anke ne tushis
mea animo ;-). Plu granda suceso
(che me ed en mondo) havis t.n.
miksita lingvo - qua havas elementoj
dil naturala lingvoj ed inventita
konstrukturo. Tala es E-o (ed Ido).
Me komencis lernar alia lingvoj.
Ma quale me savis, preske omnia
lingvoj pos E-o esis "naturalismo",
t.e. li havis plu multaj aposterior
elementoj, plu multaj neregulaĵoj. On
dicas, ke li es anke plu
"rikonocebla" - ma nur por
eŭropanoj: por me E-o esis plu
komprenebla, kam Interlingva od
Occidental, Novial, ec.

Multe me lektis pri Ido, ke ol
es "reformo" di E-o, qua efakas
grava desavantajoj e donas bona
bonaĵoj. A me plezis manko di
sempral akuzativo, plu eleganta
multnombro-marko, plu bona
sistemo di pronomoj e seksu.

Semblas, ke komence di
1990 me trovis en mea urbo
Esperanto-klubo (mem du, ma
balde restis nur un). Kun nova
amiko me partoprenis kelkaj aranĝoj.
Pos kande me finis studiar en
universitato (samatempe preske
omnia nia klubanoj anke finis sia
studiaroj e mariaĝis o lasis l'urbo)
me trovis nova okupo - mea
spozino. Do pos ta tempo esis
nula aktivado en Mensko.

En 1999 me trovis nova

laboro, ube existis posibleso uzar interreto. Me quik serchis por E-o ed Ido. Erste me trovis bonega pagini da James Chandler, ibe esis (nun anke esas) lernolibro, dicionario e multa interesaji. De ibe me membreskis Idolisto (lore che "majordomo").

Til nun me konsideras Ido

kom la maxim bona projet-linguo. Dum lasta yari me saveskis pri lingui Loglan (Lojban) e Glosa, qui es interesanta e lerninda, ma sempre me deshavas tempo.

*Zmitro Lapcionak
Belarusia*

reklamo

RIIMPRIMITA:

DICIONNAIRE FRANÇAIS-IDO

da

L. DE BEAUFONT & L. COUTURAT

**586 pag. (1915)
DM 58,65 / 29,95 EURI**

**Germana Ido-Societo
Thüringer Strasse 3
37284 Waldkappel
Germania**

(On komendez e pregez a la GIS pro anticipa fakturo)

Internaciona Ido-renkontro 2001 Nürnberg, Germania

Inter la 17ma e la 21ma di junio 2001 en mea hem-urbo Nürnberg eventis internaciona Ido-renkontro kun partoprenanti ek kin landi.

Kun grandega plezuro me ye la vespero dil 16ma di junio 2001 salutis ldisti ek tri landi en Nürnberg. Me kordialege bonvenigis en Nürnberg Jean Martignon de Francia, Hans Stuijbergen e Brad Philpot de Nederlando. Ja kelka minuti pos lia arivo en la hoteleto ni l'unesma foyo renkontris por experiencar l'unesma agreabla Ido-rondo en Nürnberg. Ni iris ad tradicionala Frankoniala restorerio por durigar nia agreabla babilado e manjar. La manjaji esis tre saporoz, chefo dil restorerio esis tre kontenta pri nia restado che lu ed adiis omnu persone e dankis por nia vizito. Pose ni kelke vagis alonge la urbala muro ante irar a la hotelo por dormar.

Preske omna altra gastis arivis la 17ma junio en Nürnberg. Ni vidis unesmafoye nia samideani Zmitro de Belarusia e le Yakovenko de Polonia. Ni omna bone interkomprenis en Ido qua esas nia unika posibla komunikilo. Ni promenis tra la bela anciena urbo Nürnberg, sub tre chanjema vetero.

Nia amiki Brad Philpot e Hans Stuißberger ne esis kun ni, nam li vizitis urbo Bamberg qua havas reputeso esar tre bel anciena urbo.

Ni nun esis 14 gesamideani ek quar landi. Nia renkontro komencis en matino dil 18ma di junio kun veturado kun la specala treneto tra la belega anciena urbo di Nürnberg. Pose ni promenis a la kastelo de Nürnberg e de ibe a la centro dil urbo, ube ni dejunis.

Dum la posdimezo komencis nia diskuti. Antee ankore jurnalisto di la regionala jurnalo "Nürnberger Nachrichten" vizitis nia rondo ed intervjuis la prezidanto e vice-prezidanto dil ULI e me kom organizero dil renkontro. Lu tre interesis audar pri Ido e fotografisto facis kelka fotografuri de nia rondo. Ni diskutis pri diversa Ido-aferi, ex-e.: pri nia revui, nia agi por atingar la ISO-kodexo "io"por Ido. Nia ULI-prezidanto Günter Anton klarigis la laboro dil Linguala Komitato dil ULI e quale on povas aktive partoprenar.

Samtempe en l' Ido-renkontreyo eventis kunveno di la Germana Ido-Societo. La ne-Germana samideani uzis l'okazono por asistar la paralele a la programo dil Ido-renkontro eventinta renkontro dil Esperanto-Grupo Nürnberg en Greka restorerio ed prizentis Ido kom alternativo ad Esperanto.

Ye 22.00 kloki segun lokala tempo, en la hotelo ni diskutis ibe kun kelka samideani per elektronala Ido-babileyo. Ni experiencis vere multo dum l'unesma dio di nia renkontro.

Matine la 19ma di junio esis ped-exkurso tra urbo. Ye la 12:00 ni vartis e sucesis observar la Irado di Viri en la kirko de Santa Maria. En la supra parto dil kirko apertesis du pordeti e 7 apostoli trifoye rondiris cirkum reĵo.

Posdimeze esis kunsido dil partoprenanti. Ni diskutis dum la kunsido pri interreto (pri uzo e utileso de interreto por difuzar la linguo en interreto e ganor nova interesati), Frank raportis pri nova posiblesi rezervar adreso www.ido.inf. Por la ULI to es tre bona, ke ni havez tala kurta adreso por homi povez facile memorar ol e anke til nun ne esis adreso qua havas nur la vorto IDO, ma ankore esis Ido-linguo.

Vespere ni vizitis famoza restorerio. Esis multega manji, kun nomi ne komprenebla por me, ma tre bongusta - to es ne nur mea opiniono, omni dicis to. Ante, dum e pos la manjo ni multe babilis pri diversa temi. To esis tre agrebla vespero en intima, amikala maniero. Ni ne volis livar la plaso e kelki decidis restar hike por nokto - quo certe ne esis exekutita. Dum parto di homi pardrinkis plura biro-glasegi, altri venis por poke promenar. Ni interkonsentis renkontor apud la hotelo. Kande la lasta grupo ekiris la restorerio e arivis al hotelo, la antea grupo ne esis videbla. Ni venis serchar li en la quartero di Reda Lumi. Esis multa joki ed omni restis kun la maxim plezanta impresio pos la vespero.

Matine dil 20ma di junio esis la lasta komuna kunsido dum nia renkontro en Nürnberg. Komence ni diskutis pri la futuro di Ido-movado.

- Nia maxim importanta skopo esas - ganar nova membri. To povas esar facata per interreto e per annunci en diversa naciona revui, jurnali ec.
- Esas konocata generala (ne nur en l' Ido-movemento) tendenco, ke homi ordinare ne volas membresar di ula organizuro, nur partoprenar la movemiento. Malgre to, plusa membri dil ULI es necesa.
- Ido es defenso di mikra lingui. Ya l'Angla ja exekutas la rolo di interlinguo, ed es vaste difuzita. Ma ol adportas anke la Angla (Usana) kulturo, penso-maniero. Tamen Ido portos neutrala inter-kulturo. Ico povas uzesar en propogandili, reklamili.
- Malgre to ke ja existas unikodexo - posibleso uzar en komputoro, multega, preske omna literi e signi ek omna lingui, ica posibleso ne es facila e quik uzebla da omnu. Pro to ke Ido-linguo havas granda avantajo kompare kun Esperanto e multa nacionala lingui, qui havas literi exter la latina alfabeto.
- Ni parolis pri posibleso uzor artefacita linguo kom ponto dum traduko inter altra lingui e dum kontakti homo-komputoro. Ido es tre (plu) apta por ica skopo esante tre preciza.
- Ankorafoye esis atencigita, ke nia forteso mustas uzesar por la movemiento, por avancigado dil linguo. Tre importanta tasko esas kreadar literaturo.
- Nun la chanco, ke ula propozo pri chanjo (gramatikal) esos aceptita, esas tre mikra. Posiblesas nur oficaligo di nova vorti. La voyo por lo ja esas skribita. On mustas esar membro di ULI, la propozo sendesas a lingual komitato, qua konsideras ol per diskuti. Pose la Direktanta Komitato decidas pri acceptor ol, o ne. Dum la recenta

tempo aparis multega vorti, qua ankore ne existas en Ido (komputorala, financa, politikala ec). To esas granda tasko por la Linguala Komitato. Anke necesesas kunlaboranti ek diversa landi kun bona savo en koncernata cienco.

- La listo di nova vorti mustas publisesar en Progeso.
- En la prezenta listo di nova vorti esas multa ciencal nocioni, ma ofte ne esas ti por omnadiala uzo, qui esas plu importanta por la linguo. Krear nova vorti ne signifikas sempre krear nova radiki. On povas facar kombinuri od donar ad existanta vorti nova senco.

Ido-renkontro en sequanta yaro

Frank propozis organizor ol ankorafoye en Germania. La lando es tre bone atingebla por multa homi, ma existas plu granda kauzo por Idisti selektor ol. En Grossbothen (apud Leipzig) eventos kongreso honore a Wilhelm Ostwald, Nobel-laureato pri kemio, ma ante omno anke pioniro e kunkreanto di Ido. Idisti ne darfas ignorar ico. La evento esos en julio o junio. Ma dum la kongreso ula reprezentanto di Ido anke mustas partoprenar.

Frank vizitos la urbeto, exploros diversa varianti e propozos bela programo. Ulte la aniversario di Ostwald, anke la turistala questiono mustas konsideresar.

Regretinde la tempo dil renkontro tre rapide pasis e multa amiki foriris adheme, kun espero pri plu rapida sequanta renkontro. Dum la dimezo la maxim multa partoprenanti departis. La restinta

gesamideani ankorafoye promenis tra la urbo e dum la vespero vizitis la Germana Nacionala Muzeo kun la Strado dil Yuri Homala.

La ofical programo esis finita. La 22ma di junio esis ne-oficala renkontro. En Nürnberg restis quar Idisti Frank, Marion, Jean e me. En frua matino ni renkontris apud la hotelo e venis a staciono, de ube per lenta treno komune ni vehis a München. Jus pos arivar en la chef-urbo di Bavaria ni dejunis en Thai-Chiniana restorerio (tale esis skribita). Sonis Indiana e Turka muziko, la manjajo esis tre spicoza - ne omnu povus par-manjar omno. Pose ni vizitis multa vidinda plasi: katedralo di St. Mikolao, Kirko di mulieri (tre alta, ni iris per longa spiralo, pose prenis elevatorio), en qua

turmo supre (ye alteso di 86m) ni lasis noto, ke la urbon vizitis ldisti ek multa landi dum la renkontro en Nürnberg, e ke ni tre prizis München. Ni drinkis teo en restorerio sub fresha areo. Promenis a gardeno de bestii, preter pekuni-gardeno (nula pekunio videblesis). E venis en granda parko, en qua ni vidis Chiniana te-dometo (klozita tamen), klimis sur monteto supre di qua es Grekatra templo kun nomo "Monopteros". Pos nelonga promeno ni arivis a biro-gardenego apud Chiniana turmo. Hike esis multega homi. Frank tandem trovis biro (nigra, 1 litro), ni fotografis lu. Pos la gardeno ni venis a central strado di München, iris al Universitato ed a biro-gardeno, qua esis reparata, do ni sidis en apuda alternativa plaso. Me unesmafoye manjis *O'batzta* (Obatzda) - Bavariana specialajo - ne Belarusa, me memoros la nomo por pluse ne manjor. ;-)

Kande ni eniris la treno a Nürnberg esis nur tre poka libera plasi por sidar. Ma ni interbabilis e forsan la nekonocata nekomprenata linguo forchasis omna altra pasajeri.

Esas konstatebla, ke omni partoprenanti experiencis agreablega ed amikala renkontro e retrovenis heme kun la maxim bona memoraji.

Ca artiklo fondesis ye raporto skribita da Zmitro Lapcionak, Frank Kaspar e Jean Martignon.

reklamo

IDALA FOLIUMI

da

Andreas Juste

La linguo Ido, historio, e Couturat

80 p. CHF 10.-

ISBN: 88-87282-00-5

Editerio "Hans Dubois"

Dr. Tazio Carlevaro

Viale G. Motta 32

CH-6500 Bellinzona

Suisia

PROJETO POR CHANJI DONAS ESPERO

La kompozio-diablo ludis kun la testo da R. A. Stevenson en Progreso nr. 321, pro to ke mankas granda parto de la testo. La manko de la testo-parto, igas la testo ne-komprenbla. Pro la relativa grandeco de la parto mankata, ni ri-insertas la tota testo. Ni sincera exkuzi a tam l' autoro kam la lektero. La redakteri.

Recente ni dicernas kelka movadi pri la plu-bonigo de certena aspekti de Esperanto. Kom Idisti, ni savas bone la netushebla karakteri de Esperanto e ke, segun Montague Butler¹, la vortaro: "Fundamento restas nechanjebla por sempre". Tamen la frua historio de Esperanto montras ke Zamenhof parkomprenis ke ilua linguo ne es perfekta ed ol povas subisar ula plubonigi.

Il pasis la puereso en urbeto kun diversa nacionalesi e religii e la rivaleso sugestas posibla solvuro - komuna linguo, facile lernebla, kun vorti komprenbla od adminime konjektebla de la precipua lingui de Europa. Mem kom skolano, il inventis tala linguo e fakte la frua Esperanto montras racioza strukturo. En 1878, Zamenhof produktis himno²:

"Malamiket de las nacjes, Kodo, kodo, jam temp' esta!
La tot' homoze in familje, konunigare so deba."

La nuna versiono, en "moderna" Esperanto es:
"Malamikeco la nacioj, Falu, falu, jam tempo estas!
La tutan homaron en familio, Unionar devas."

En Ido:
"La enemikeso di nacioni, Falez, falez, ja tempo esas!
La tota homaro en familio, Unionar devas."

On remarkas ke en frua Esperanto la pluralo uzas 's' (quale Novial ed Interlingua). Personale me prizas la pluralo per 'i' pro ke la vokalo faciligas la pronunco. Plu tarde ni vidas la pluralo per 'j', qua fakte konservas la dezineneci ma aspektas lede e ne-gracile. Fakte, Zamenhof serchis altra pluralo-metodo ed adoptis 'i' en 1894³. De la komenco, l' Esperanto-

¹ Esperanto-English Dictionary. Montague Butler 1967 (pg. 10)

² The Esperanto Language. George Cox 1906 (pg. xii)

³ Kompleta Gramatiko Detaloza (Ido). L. de Beaufront (pg.186)

kongresi genitis intereso e preske religiala fervoro, p.e. ni lektas⁴ pri la triesma kongreso en Cambridge, Anglia: "Quala zumado! La sen-cesa enfluado e ekfluado di vizitanti e ye la altra latero, brilas domo kovrita per verda standardi e grandega afishi". Kande Zamenhof sugestis ula plubonigi, l' adheranti tote ne aceptas la chanji e l' autoro eventuale konkordas. Esperanto til nun restas nekontaminita. Intertempe, existis ti qui trovas certena kulpi en Esperanto - la 'j'-finali, l' artificala korelativi, la ne-necesa akuzativo e la konkordesado di adjektivi. La chapelizita literi anke ne faciligas imprimado. Ya, tala kulpin Zamenhof ja agnoskas, ma il ne darfas facar chanji.

Dum ke Esperanto naskigis per la esforti di la sola autoro, grupo di experti ek diversa akademiala temi, konsideris existanta interlingui e decidis ke Esperanto havas granda merito, ma bezonas plubonigi, (ja en la mento di Zamenhof). La sequanta historio di Ido pos tala konsideri es bone konocita da inter Idisti.

Ka ni povas ofrar konsilo sen rankoro ad Esperantisti qui esas perturbita pri lia linguo? La evidenta solvuro es "Lerne Ido!" La vortaro es simila ma l' Idogramatiko es plu facila. Desfortunoze la noviganti, quankam ankore mikra grupo, sentas nekapable abandonar gramatikala punti quale l' obligata akuzativo e la tabelo di korelativi.

La Esperanto-korelativi, onu povas konjektar, eventis pro ke Zamenhof ne trovas ula konkordo di vorti pri spaco, tempo, loko o maniero inter diversa lingui, do il inventis 45 nova artificala vorti segun logikala sistemo. Tamen ta sistemo ne konsideras la metodo lernar linguo. Se onu esus infanto o puero, la lernado es per memoro ed uzado. Ma ofte, kande onu lernas nova linguo linguo, kom adulto, la metodo diferas. Enmemorigo es plu desfacila, e vice, onu uzas analogeso e komparo ad altra lingui. Olim omna skolani lernis la Latina e mem la Greka, do en Ido ni trovas de tala lingui, certena ne-kareebla vorti, quale: *dum, omna, quankam, ube, apud, mikra, exter, super, sub, trans, koram, proxim*, edc. Es nun regretinda ke ni ne plus trovas klasika lingui en la skoli, quankam se ni vere serchus, ni deskovrus ke multa Latina e Greka 'radiki' existas en nia matro-linguo e mem en ciencala e teknikala vorti.

Konsiderante tala fakti, ni facile komprenas ke simpla, tante internaciona vorti es lernebla vice l' artificala korelativi, di qui la espelado ne donas irga indiko pri la senco. Ya, angle-parolanti mustas inventar mnemoniki* quale "kiu? = ki-who?"!

La derivuro di Esperanto-vorti ne es sistemala. Existas regulo di "sufico", ube on uzas la minima moyeno por indikar la senco. Ula radiko

⁴ La Revuo (Esperanto). Artiklo da Carlo Bourlet, oktobro 1907

darfas juntesar ad ula finalo. Tamen la senco ne es sempre klara e povas diferar che diversa landi. La prefixo "mal-" sugestas 'mala' vice antonimo. Ido uzas 'des-', qua esas internaciona e vere sugestas kontrea senco. Do, en la duadek-e-unesma yarcento, nun existas oportunajo por inteligenta uniono di ta du simila interlingui, se ni povas vinkar la meskina rivaleti e miskompreni di pasinta cent yari.

da R. A. Stevenson, Nov-Zelando

reklamo

nova libro

LA SPEGULO GRANDA

novelo da

MOHAMMED MRABET

frenezieso, hororo e fantazio

Euri 4,55 / fl. 10,-- / DM 10,-- / US\$ 5.-- / 7 Kan. \$ /
Zl. 20 / Br.P 3 / Ir.P 4 / Fr.Fr. 33 / B. Fr. 200 / S. Fr. 7,50 / It. Lire /
10.000 / J.Yen 500 / Austr. Sh. 75 / S. Kr. 50 / N. Kr. 40 / D. Kr. 40 /
Hisp. Pts. 1000 /
(sendez pekunio-bilieto di vua nacionala etalono, se nur es l'
equivalanta sumo)

Editorio Tia Libro, postopart 33301, 1090 PC
Amsterdam, Nederlando

KRESKAS KORNI CHE VIRO

Zmitro Lapcionak questionis: "*kreskas korni che viro* – kande lua spozino adulteras. Kad es ica expresuro internacional?" Por indikar la spoz(ul)o trahizata, en l' AFGHIR-lingui on trovas le sequanta [Inter kramponi, la vorto por korno]:

<i>Angla</i>	[horn] horned man, cornute, cuckold	<i>Hipsana</i>	[cuerno] cornudo, cabrón (kaprulo), cucillo (kukulo)
<i>Franca</i>	corne] cornard, cocu	<i>Italiana</i>	[corno] cornuto, becco (kaprulo)
<i>Germana</i>	Horn] gehört, Hahnrei, Hirsch (cervo)	<i>Rusa</i>	rog] rogaty

- A. Quale aparas de lo supera, metafora korni por indikar sexuala trahizeso, trovesas en omna AFGHIR-lingui. Virala korni kom emblemo di trahizeso havas literaturala nobeleso: "...virtue is no horn-maker, and my Rosalind is virtuous" ("vertuo es nule korno-facanta, e mea Rosalind es vertuoza": Shakespeare, en "As you like it").

De ube venas ca metaforo? Segun autoritatoza fonto, l'origino esas la sequanta. Olim, kande on kastris la hanuli, igante li kaponi, on enplantacis lia sporni en lia kresti, ube oli kreskis kom rudimenta korni, per qui la kaponi nemediate rikonocesis. Pro ke la kapono esis frequa simbolo dil sexuala trahizeso, la korni anke divenis tala.

Ka vere? Me ne povas jurar prie. Me konjektas ke anke l'altra mencionita sinonimi: G Hirsch (cervo), H cabrón (kaprulo), I becco (kaprulo) havas relato a la korni di ica animali. La senco mokala e despriziva dil homala korni es kelke surprizanta, pro ke olim la korni havabis senco priziva. La homala korni esis en la Latina klasika simbolo di povo, kurajo, forteso:

- "venerunt capiti cornua sera meo" (venis adsur mea kapo tarda korni, t.e. tarde me aquiris povo e forteso)
- "tunc pauper cornua sumit" (lore la povro aquiras la korni, t.e. prenas forteso e kurajo)
- "tu (amphora) addis cornua pauperi" (tu, amforo, adjuntas korni a la povro, t.e. tu donas a lu kurajo).

Latina "Cornu copiae", cornucopia, esas la "abundo-korno", simbolo ipse dil abundo. Ank en la Santa Skriburi la korni havas senco priziva. "Deo mea ... mea korno di salveso" (Ps. XVIII).

- B. Interessanta es anke l'etimologio dil Angla 'cuckold' e dil Franca 'cocu'. Li venas de l'ornitologio, e precize de l' ucelo 'kukulo' , di quu* l'AFGHIRLGr-eso es la sequanta:

<i>Angla</i>	cuckoo	<i>Italiana</i>	cucu, cuculo
<i>Franca</i>	coucou	<i>Rusa</i>	kukushka
<i>Germana</i>	Kuckuck	<i>Latina</i>	cuculus
<i>Hispana</i>	cuco, cuclillo	<i>Greka</i>	kokkyx

On dicas ke la kukulino depozas la ovi en la nesti di altra uceli, lasante la nesto-rezidanti sorgar li. De to venas a la kukulino lua reputeso di nefideleso, e a la kukululo di trahizeso. Itere, l'aktuala uzado en Angla, Franca, Hispana dil vorti kukulo-derivita, por indikar la viktimo dil adultero, ne tote konformesas a la Latina klasika. Se me ne eroras, en la Latina, 'cuculus' metafore povas signifika, inter altro, ank amoranto adulteranta (t.e. aganto aktiva dil adultero).

- C. La kukulo esabas kurioze* (sic) ya produktiva di vorti relatanta la basa parti dil korpo. NemEDIATE de la Greka 'kokkyx' venas la vorto anatomiala 'coccyx', kocigo, mikra ostio en la infra extremajo di la spino, proxim l'anuso. Segun l'anatomiisto Riolano (1577-1657) la nomo di ca mikra ostio debesas forsan a lua simileso a la beko dil kukulo, o forsan a la son-simileso dil flatuo dil anuso a la bramado di ta ucelo (mah!).
- D. Sempre, me yernas* (Roze) utila nova vorti. Ca-okazione, me inkluzos provizore en mea virtuala vortaro le sequanta.

Koku.o* Spoz(ul)o trahizita, dupo-spoz(ul)o, metafore kornizita. Per kokuo*, vice dupo-spozulo o altro, on povas maxim bone tradukar exemple "Le cocu imaginaire" da Molière ("La kokuo* imaginala").

Kokot.o* 1) muliero frivola, facil-mora;
2) spoz(in)o nefidela;
3) prostitucat(in)o.

Kokoto* esas lejera e indulgema eufemismo.

<i>Angla</i>	cocotte	<i>Hispana</i>	Cocotte
<i>Franca</i>	cocotte	<i>Italiana</i>	Cocotte
<i>Germana</i>	Kokotte	<i>Rusa</i>	Kokokta

da Carlo Nardini, Italia

ARAKNIDI*

Inter la senvertebra animaloj estas l' artropodi kiuj posedas artikozojn, membrojn, ofte gambojn. Por ni, la vidaĵo de tia kreaĵo produktas grandan timon, pro la ebla veneneco de venenoza morso aŭ piko. Unu grupo, l' araknidoj*, inkludas l' araneojn kaj la skorpionojn kaj ja la plej multaj estas danjerozaj al homoj.

La strukturo de araneo ne similas al insekto pro ke estas nur du partoj de la korpo: la tri. L' unesma, la prosomo*, portas ok marĉadalojn, gambojn kaj havas unu paron de ĉeliceraj* kun veneno kaj unu paron de pedipalpoj, tipo de palpo. Anke ni trovas okulojn, kutime simplajn, sed certajn saltantajn araneojn havas kompleksajn okulojn kun kolor-pinto kaj "telefoto" (pluĝandigebla). Tiaj araneoj ne kaptas viktimojn per reto, sed survenas, trakas kaj poste saltas kaj stakas la ĉeliceraj* kun veneno.

La dua parto, l' opistosomo*, portas aperturon por reprodukti kaj respiri. L' oksigeno el aero pasas aden membranojn kiuj similas al la paĝoj de libro, do "pulmonolibro", aŭ kelktempe tra tuboj aŭ "trakeoj". Ĉe la fino de la korpo estas glandoj aŭ "spinetoj" kiuj sekrecas la silko por fari l' arane-reton.

Post araneo kaptas unu viktimojn, ofte insektojn, ol eksugas la sangon pro ke olua korpo nur asimilas fluojn. Pro ke araneo kalmiĝas la kaptito, ol injektas venenojn kiuj kelktempe estas nocivaj al homoj. Ekzemploj estas la "Nigra Vidvino" de Ameriko kaj la "Funela-reto-Araneo" de Aŭstralio.

La femino araneo estas ofte pli granda ol la maskulo, ĉar ŝi kaptas insektojn, sed pasigas ilin vivajn, kutime kurta, serĉante feminojn. Iliaj spermatozoj en mikra reto kaj poste plenigas specojn infusojn en la pedipalpojn. Se la femino estas ricevema, iliaj rapide depozas ilin seksuala fluo aden el. Ĉertajn maskulojn ofras "donaco" de insekto envelopita per silko, kaj dum ke la femino estas okupata, iliaj facoj fekundigas.

La femino produktas plurajn centojn de ovoj en kokono, kiam ŝi ofte portas ilin sur unu ekiras. Eventuale kelkaj kanibalismo inter la unu sed ŝi fakte unu filo de silko, ŝi balde dispersiĝas per la vento. La vivo de araneoj estas nur unu jaro, do ili devas reprodukti, ĉar la kokono ofte transvivas la koldesojn de vintraj.

L' aliaj gravaj grupoj de araknidoj* estas la skorpionoj kaj ili posedas strukturon analoga al araneoj. Tamen, la prosomo* portas pincojn, kiel homoj, kaj la viktimojn, sizioj ferme, domestas per venenoza kauda-piko. La boko havas maxilojn kiuj disrumpas la viktimojn, ofte insektojn aŭ araneojn, antaŭ glutado kaj digestado. Pro ke atingas la viktimojn la kauda kun piko kurvigas adavante kaj estas ta veneno kiun povas nekapabligi adulta homo, aŭ mem mortigi kinon*. Ĉirkaŭ duadek jaroj antaŭ nun, mi havis duojn en Meksiko, kiam mi remarkis iliajn mikrajn skorpionojn. Tre ŝajnas mi durigas, sed evitas la skorpionojn. La duoj abrevias kaj mi balde for-fugas!

L' opistosomo* di skorpiono havas segmenti e portas en l' extremajo, la venenoza piko. Exterkorpe la femino, on ne vidas ovi nam la yuni naskas vivante, e akrochas su a la femino dum plura dii. La skorpiono povas vivar che tre sika loki, mem dezerti e do havas poka enemiki. Lia okuli es kelke simpla ma li es tre sentiva a vibradi e kustumale trovas olua viktimi per tala moyeno.

Altra araknidi* es ofte tre mikra, quale akari e zeki qui lojas sur la pelo di mamiferi ed uceli. Ta araknidi* sugas la sango ed iritas l' animalo quan forsan perdias pezo e valoro. Tamen, l' araknidi* okupas importanta parto di l' ekosistemo nam li ageme kontrolas nombro di insekti.

da R. A. Stevenson, Nov-Zelando.

FORESTO

La foresto vartas me itere;
Lu apertas sua pordi ed invitas enirar.
Me preferus se lu apertus nur postigo
E lasus me REGARDAR l' arbori transparenta,
Nam me savas pro experiencir
Ke l' eniro kunportos tam egale joyi kam decepti.

La koboldi qui squatas dop l' arbori
Asaltos mea kapo e vexos mea neuroni;
Li saltos e petulos e ridachos ibe,
E me pensos ke mea celuli sedicias,
Ke li su erektas ped-pinte e klamas,
Ke la tota korpo rebeleskas e fugemas,
Ke me divenas matida quale nubo lacerata da vento-stroko.

Me tamen montras mea pasporto ed enpazas.
L' arbori salutas me per folii falanta spirale,
E me ridetas a li ed inklinas la kapo.
La sulo sub mea pedi krakas quale fund-muziko.
Mea okuli vagas de brancho a brancho serchante nesto.
Me remarkas un en la bifurko di pino.
De supere men kontemplas ucelyuno blankatra.
Me direktas a lu mea regardo stranjera;
Me lektas questiono en la cintili di lua pupili:
Lu volas savar la pro quo di mea vizito.

Me entamas kun lu dialogo di regardi;
Me naracas a lu la kozi dil mondo exterforesta;
Ke la homi ne perchas en bifurki di arbori
Ma talias oli por moblizar sua nesti;
Ke li inkluzas la pluv-aquo en la streteso di robineti;
Ke li sufokas sua kapo per la despoteso di boneti;
Ke li celas la pelo per la kamizeso di sua shamo;
Ke li remplasas la pedi per roti;
Ke li queras lo fora e desprizas lo vicina;
Ke li dronas lo simpla en maro de equacioni kilometroza;
Ke li flogas en stuvi la verdeso dil naturo;

Me savigas da lu ke altra partoprenanti dil sama uceleso,
Pro neglijir la luriveso homal,
Mustas vartar en kaji la fino di vivo senfluga.

Me dezirus pruntar lua ali
Ed adjuntar uceleso a mea korpo.
Tale me povus elevar me vers la nubi
E salutar de proxime la varmeso di nia suno.
Lore me memoras la granda porteo dil homala fusili
E preferas mantenar mea vertikaleso sursula.

Me deceptesas ma duras respirar.
Ad ica foresto me rivenos itere ed itere,
Por nutrar la kontrediko di mea elekto.

da Gonçalo Neves, Portugal

RUMANIA EMBRACAS BRANCUSI (Pron. Brankusi)

En 1937 on preĝis ad il krear monumento por la mortinti dil Unesma Milito Mondala, proxim sua naskoloko en Rumania. Constantin Brancusi kreis tri: la Kolono di Senfineso, la Pordego di la Kiso e la Tablo di la Tacado. Pos la komunistala potenteso, ilua verkaro esis interdiktita. La potenti mem probis faligar ilua Kolono, tirar ol per traktoro. Ne sukcesis, ma ol ya domajeskis. Nun la monumento restauresis e 2001 deklaresis kom la Yaro di Brancusi.

Es nekredinda. Silenca voyo de asfalto. Yunini kun tro multa fardo. Yunuli en entreno-vestaro. Rustanta sekureso-barilo, fumeganta kamiono e nubo de polvo kompletigas ta tipala atmosfero provincala Rumaniana inter desaktiva e grizacha.

E subite ol acensas super l' edifici. Senmotive! Nula indikili, nula karti postala e nula turisti.

Es tante nekredinda, ke grupo de turisti Japoniana qui arivis per treno en Tirgu Jiu, direte marchis a kamenotubo di la fabrikerio. Li savis ke la Kolono Senfina da Constantin Brancusi esis alta longa objekto. Ma ta 'objekto longa' quan li vidis de la staciono esis la kamenotubo. Do, to ya devis esar ol.

Tirgu Jiu, Oltenia, Rumania. Mardiomatino, quarimo pos dek-ed-un. L' aero es klara-griza, ma la suno trovesas direte dop lo. Tre solitare on aproximas l' artajo qua mem pluse kam la 'kulmino di la skult-arto di la duadesma yarcento' es nomizata 'l' okesma miraklo di la mondo'

Coloana Infinitului, la Kolono di Senfineso, situesas en parketo qua es nulo plusa kam futbol-agro kun benketi. Sinistre trovesas konfektofabrikerio. Dextre la voyo de asfalto. Unesme shoko. Mama-mea, quo es co? Pose la decepto. 'Ka to es ol? Ca triadek metri alta amaso de bloki?

Pos kelka sekundi la Kolono di Senfineso transprenas lo. Literale ol sugas vu a su. De irga disto e de irga latero on regardas ol, ol ne plu liberigas vu. Co preske es experienco transcendanta. Co vere es l' eskalero a la cielo, pri qua parolis Brancusi ipsa.

La fumanta policisto en la parketo vidas la Kolono Senfina dum la tota jorno. Il mustas observar la situeso. Ma tro necesa lo ne semblas. Ka co ne es ofico honorala? 'Kustumeskas', il certigas dum ke il ekblovas nubo de nikotino.

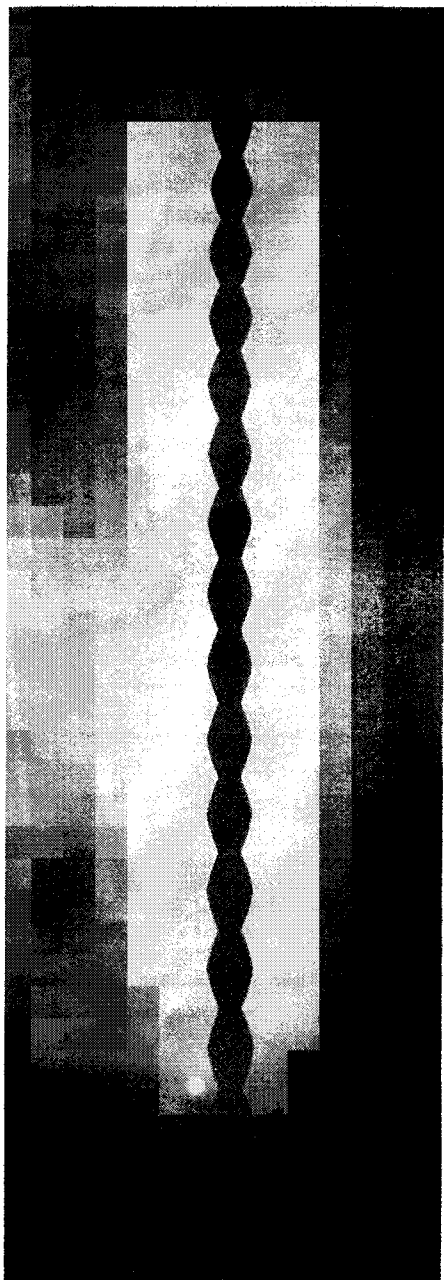
L' ideo es tante anciena kam la homaro: krear ulo qua nulafoye cesos, qua transiras omna dimensiono terala, qua transiras lineo-ekte aden la senfineso.

Ma quale Brancusi povis sucesar ube multi faliis? En 1937 il amasigis en Tirgu Jiu dekekin moduli, paralelogrami, kareli kun sferi, sfera quadrati. E duimo sur la somito. Ma pro quo?

'Ne serchez obskura formuli o tekniki' il dicis. 'Me donos a vi pura plezuro!'

E tale la skultisto Rumaniana havas plusa proverbi, qui kelke reveleskas la misterio. 'Simpleso ne es skopo en l' arto. Ma simpleso es to quon on renkontras se on probas aproximar lo vera en kozi. Simpleso es l' ultima komplekseso.' Multe plu kam en la multopla centi de pagini di esoteria konsideri pri sua Kolono, Brancusi kontentesus pro l' infanto-kun-la-konstruktobloki-metaforo. 'Se ni ne plu es infanti, ni es mortinta.' Il nomizis la Kolono eskalero a la cielo. Ma kande ta eskalero fine esis erektita en 1937, il deklaris a kelka infanti qui fixe regardis la spektaklo: 'Kaktuso exotika pri qua vi povas fantaziar'.

Gheorghe Tatarescu esis politikisto liberala tre importanta qua deziras ornar sua nask-urbo Tirgu Jiu. 'Urbo' es vorto tro granda. Dum la triesma yardeko di la yarcento pasinta Tirgu Jiu ankore esis granda vilajo ube la mutoni marchis libere. Constantin Brancusi ya esis skultisto famoza en la mondo,

lojanta en Paris. Brancusi naskis en 1876 en la 27 kilometri de Tirgu Jiu distanta vilajeto Hobita. La skultisto facile entuziasmeskis. E pri l' ideo di Tatarescu erektar kelka artaji memoriganta la soldati qui mortis en 1916 en la Jiu-valo, il quik tre entuziasmis. Il mem ne deziris esar pagata pro to.

Kun l' energio, tante tipale por il, Brancusi produktis dum du yari tri artaji qui da multi es konsiderata kom la kulmino di sua verkaro: La Kolono Senfina, La Pordego di la Kiso e La Tablo di la Tacado.

Pos la potentesko komunistala, Gheorghe Tatarescu desaparitis a kampeyo di puniso. La verko di Brancusi konsideresis kom 'arto degeneranta'. Pro

impero da la quidanta komunisto Ana Pauker, en 1951 esis probita faligar la Kolono Senfina per traktoro. Ma la Providenco preventis lo. L' eskalero ne lasis forigar su. Ma pos ta desfortunoza aventuro ol ya stacis oblique.

Nubi de polvo ed elektrokabli. Qua aproximas la Kolono de avane, vidas nigra fili en sua vido. 'Ma dankezo deo hike ankore es anciena domi.' Luminita Marinescu es muliero evanta cirkum sisadek yari, kun nigra hararo grizeskanta ed akra, afabla okuli. Singladie el promenas kun sua du nepoti a la Kolono, nam to anke es bona por lia edukado. 'Yen, hike la komunisti anke volis konstruktar edifici di apartmenti. E hike e hike. En la strado di Brancusi. Quala desestimo por omno qua esis bela!'

Tamen, frue o tarde tala rejimi finos. Duris longa tempo. Ma en 1990 la Kolono Senfina itere savis atraktar l' atenco di la mondo. Por to precipue dankesez Radu Varia.

Radu Varia: pri il l' ultima vorti ankore ne es dicata en Tirgu Jiu. Radu Varia: Rumaniana historiisto di arto e restauristo. Pasionoze admiranto di Brancusi. En 1971 il departis a Paris, ube il developis kariero kom sekretario di Salvador Dalí. Quik pos la falo di Ceausescu il venis kun granda restauro-projeti e sucesis, pro nebridagita entusiasmo, kolektar la necesa pekunio. La traktoro ne nur obliquigis la Kolono. Ol anke ruptesis aperte, tale ke l' internajo rusteskis. Radu Varia decidis ke ol mustis esar desmuntata. E to eventis en la duesma duimo di 1995. En Tirgu Jiu on ne esis tre gratitudoza. Luminita Marinescu: 'Ni vidis quale li desmuntis nia Kolono. E ni pensis: ta nulafoye retrovenos'. Radu Varia: la viro qua havis multa plusa projeti por Tirgu Jiu. Se en 1927 ne esis konstruktita kupolo-kirko ortodoxa, on povus vidar la Kolono Senfina de la Tablo di la Tacado.

Tenebresos, voci deslautigita e l' aero di kandeli. La yuna kapotukizita sakristino kelke emoceskas kande el es rimemorigata a la projeto. "Varia ne komprenis ke la kirko apartenis a Brancusi. Brancusi esis tre religioza homo. Nia ligno-skultisto Josif Kebar anke esis influita da Brancusi.' El indikas la gambi dil altaro: la motifo tordanta di la Kolono Senfina.

Radu Varia: la viro qua - en parolo-spektakli - diskutis granda konflikti kun nacionalisti, qui imputis il pro destruktir 'l'anmo di la Kolono' per la desmunto. Ma ye la 17ma di decembro 2000, multa yari plu tarda kam intencita, la Kolono Senfina retro-esis en Tirgu Jiu. La Rumaniana reperi⁵ di *Cold stuffed cabbage* rep-kantis la Kolono a sua duesma vivo. Pose sur l' agreto, populala Rumaniana dansi esis exekutita. Esis pirotekno. Ed omni konkordis pri to: tale bela la Kolono Senfina nulafoye aspektis. La brilanta strato de silikato ne nur veter-espruvigis ol. To anke beligis ol.

Pro la Kolono, 2001 deklamesis kom Yaro di Brancusi. Ante centeduadekekin yari il naskis en Hobita. L' anciena espreso, qua de Bukaresti komencas la kin hori duranta voyajo a Tirgu Jiu ye sis kloki en la matino, depos tre recente nomesas la Brancusi-espreso. L' espreso ne sequas la maxim bela ruto di Rumania. Kalva basa lando e pose mineyi. De la valo di la Jiu ya kin foyi l' iraceganta ministi marchis a Bukaresti.

Ma se la treno-voyajo es la leda Rumania, lore la taxi-veho a Hobita (ck. 2,50 euri) es la bela Rumania. Ne-acesita boskoza kolino-peizajo ankore brilas pro la pluvo. Dop to trovesas la nivizita pinti di la Karpati. Prati ube formikumas la mutoni. Singla domo havas pomiero. Ed aquo ankore es venanta de puteo.

⁵ Repero (Angle: rapper), adheranto di la rep-muziko (muziko-stilo del Usa)

Vehisto Ionut es persono temperamentoza, qua freque tante forte frapas sua guvernilo ke la klaxono* mujas. Ionut havas propra opiniono pri la restauro di la Kolono Senfina. 'Es komploto di Radu Varia!

Ta fripono destruktis nia anciena Kolono e vendis la peci. Milionin il ganis per to. E vice to, il retropozis ta stranje brilanta kozo.'

Hobita havas du harda voyi, tri pastori kun mutoni e quar mulieri kun bunta kapotuki qui lavas tapisi en rivereto. Hobita genetis la maxim importanta novigero dil Europana skult-arto en la duadekesma yarcento. Constantin Brancusi naskis ibe en granda farmistala familio en ligna domo kun du chambri. La verando es suportata da fosteti e havas simpla ma frapanta ligno-skulturi. E la pordo-kadri: kad en oli ne es grabita ula Kolono Senfina?

En Rumania nulu dubitas ke il kun ca linei simpla en sua kapo pede iras a Paris en 1904. Rodin aceptis il kom aprentiso. Ma longe Brancusi ne restis che il. 'Nam en l' ombro di granda arbori kreskas nulo.' Altra expliki: 'Pro quo me mustas laborar kun modelo? Nur rezultos en korpo skultita. E korpi skultita es plu leda kam rospi.'

'Quo es vera, ne es l' exterajo, ma l' esenco di kozi.' Ja en sua maxim frua verko en Paris, Brancusi ruptis omna formi konvencionala. La 'extera semblo-mondo' mustis esar retroduktata a 'to quo es reala.'

Ne esis vidata tale da omni. En 1926 Brancusi kunportis al USA un de sua Remarkinda Uceli. La dogano Usana ne vidis la 'lumo' che ta artajo e deklaris ol kom peco de metalo: dek dolari importaco-imposto. L' Ucelo Remarkinda es temo qua es trovebla sennombra foyi en la folkloro Rumaniana. En rakonto, kanto e danso. L' Ucelo kom kordio, l' Ucelo sen dormo, l' Ucelo kurajoza. L' Ucelo kom esenco, qua pro to ne reale devas esar figurizata. La vilajo Rumaniana, kun omna olua simpla motifi qui tranchesas en la ligno, devas esar ye la bazo di la genio di Brancusi. To ya es la hipotezo Rumaniana. Ocidentalas Brancusi-eruditi ya deziras konsiderar ol kom 'tro romantika'.

Ma por ta romantikeso, la skultisto ipsa es kulpanta. Constantin Brancusi esis lo kontrea di artisto qua negis sua origino. En Paris il geris* la sama farmistala vesti quin il anke geris* en Hobita. Il anke montris la vilajo a sua amatorino Irlandana Eileen. Un de la mulieri qua lavas en la rivereto, dicas rimemorar quale Eileen nuda-pede tramarchis la polvo-nubi di Hobita. 'Ed el esis felica hike', el dicas dum ke el redeskas.

Brancusi esis viro di la mondo, ma nule mondala. Modigliani dicis pri il ke il konocis nulu quan cirkondis tanta misterio. Ma anke ke il konocis nulu altra che qua il manjis tante bona mutono-gambo.

La Pordego di la Kiso stacas en bosko krasizita pro bidoneti an la rivo di la Jiu. La suno ne plu montros su hodie e l' aero nun es obskura-griza. Ca yaro es la Yaro di Brancusi, ma ultre la pendo di kelka afishi, de klasika

fotografuro de la skultisto en sua skulteyo en Paris, Tirgu Jiu ankore ne multe okupis pri ca fakto.

Multe plu kam nur la Kupolokirko, la Kolono Senfina e la Pordego di la Kiso es separata da la ledega centro komunistala. Nur es kin minuti distanta. Tamen, l' interrupto es tro abrupta. Ma kom granda artajo la Pordego di la Kiso quik forigas tanta depresiveso pro tanta ledeso. De la Pordego nur es dek metri a la tranquiligiva simpleso di la Tablo di la Tacado. Dek metri alonge la Avenuo di la Heroi. La triadek stuli sugestas la humoro di la Kolono Senfina.

La Pordego di la Kiso: la maxim bela pordego sub qua on povas stacar kande pluveskas. La kisto okupis Brancusi dum sua tota vivo. Kande il en 1910 kreis la Kiso por la tombeyo di Montparnasse, klare esis du amorati qui embracis l' un l' altra. Sur la Pordego ta embraco es diminutita a

profunde grabita cirkli qui vertikale es tranchata. L' esenco di embraco kom l' esenco di paco. En anciena fotolibri Rumaniana, sempre trovesas paro intime embracanta sub la Pordego. Pro romantiko nulu ulafoye embarasis su en ca lando.

Qua envenas Bukaresti, vidas kopiuro dil Arko di Triumfo ye reala grandeso. Ma la vera Rumaniana Arko di Triumfo es la Pordego di la Kiso. Un regardo ridindigas omna imituri Parisatra. Un regardo rekompensas omna ledeso quan facis la komunismo a ca lando. Beleso nulafoye es ulo qua probas similesar ulo altra. Beleso sempre es reala.

da Olaf Tempelman, De Volkskrant, 15ma di marto 2001, tradukita da Hans Stuijbergen.

INTERRET-ADRESI

en multa lingui	www.idolinguo.com members.tripod.com/~avancigado
en la Angla	users.aol.com/idolinguo yi.com/home/ChandlerJames
en la Germana	www.idolinguo.de
en la Franca	www.geocities.com/Paris/Rue/8009/idolinguo.html
Pri ULI (statui)	www.idolinguo.com

Forumi

Por partoprenar en Ido-forumi elektronala

- *Idolisto* sendez vakua mesajo (anke sen temo) a idolisto-subscribe@yahoogroups.com
por sendar mesajo a ta listo, uzez la sequanta adreso
idolisto@yahoogroups.com
- *Idostab* sendez vakua mesajo (anke sen temo) a idostab-subscribe@yahoogroups.com
por sendar mesajo a ta listo, uzez la sequanta adreso:
idostab@yahoogroups.com

LANDAL REPREZENTERI

<i>Algeria</i>	Sofiane Morchedi	nr. 6 - Said Ayad Strado El Eulma, 19000 Setif
<i>Anglia</i>	David Weston	24 Nunn Street, Leek Staffs, ST13 8EA
<i>Australia</i>	Adrian Neilson Hall	10 Harrison Avenue Concord West 2138
<i>Belgia</i>	Jacques Bol	80 Chaussée des Gaulois 1300 Wavre
<i>Benin</i>	François Hounsounou	Buxo Postal 226 Lokassa-Mono
<i>Chinia</i>	Gao Zhenxing	Yinchengdasha 1507 hao, Xianggang-zhonglu 62 hao, CN- 266071 Qingdao Shandong
<i>Francia</i>	Jean Martignon	12 rue Maurice Utrillo 91600 Savigny-sur-Orge
<i>Germania</i>	Alfred Neussner	Thüringer Strasse 3 37284 Waldkappel
<i>Hispania</i>	José Garcia	c/o Ingeniero Joaquin Benlloch 71- 13a, Valencia 26
<i>Iran</i>	Ali Komaji	P.O. Box 1139 13145 Tehran
<i>Kanada</i>	Kevin Ford	52 Mabelle Ave. Apt 2309 Etobicoke, Ontario, M9A 4X9
<i>Nederlanda</i>	Hans Stuijbergen	Ceramplein 76hs 1095 BZ Amsterdam
<i>Norvegia</i>	Kai Salvesen	1b 266 Krinsjå Studentby 0864 Oslo
<i>Polonia</i>	Jerzy Gralak	al. Waszyngtona 37/76 04-015 Warszawa
<i>Portugal</i>	Gonçalo Neves	R. Prof. Arsénio Cordeiro, 13 6º E 1600-595 Lisboa
<i>Sri Lanka</i>	Ronald C. Peries	4 Sri Vijaya Road C Colombo 6
<i>Suedia</i>	Kerstin Åkerlund	Klippgatan 1 973 31 Luleå
<i>Suisia</i>	Cl. Kreis	57 Avenue de Champel 1206 Genève
<i>U.S.A</i>	Edward H. Steve	820 Glendalough Road, Erdenheim, Pennsylvania 19118

IDO BROSHURI ED IDO LIBRI

<i>Editerio</i>	<i>Adreso</i>	<i>Ofro</i>
Ido librerio	44, Woodville Road Cathays, Cardiff Wales, CF2 4EB Britania	Katalogo gratuita
Germana Ido- Societo	Thüringer Strasse 3 37284 Waldkappel Germania	<i>Ido Saluto</i> Katalogo por 1 internaciona respondkupono o DM 3,- kom postmarki
Servado di Progreso	80, Chaussée des Gaulois 1300 Wavre, Belgia Postala Cheko : 000-0748184-23	<i>Deux Petits Manuels</i> de Beaufront ed <i>On Parler</i> <i>d'Amis: l'Ido-linguo</i> <i>1907 -1995</i> d'Andreas Juste por 10 Euri
Sociedad Idista Española	Apartado de Correos 3142 14080 Córdoba Hispania	El Correo Idista
Editerio Tia Libro	Postapart 33301 1090 PC Amsterdam Nederlando	Vendolisto Gratuita
Editerio Sudo	R. Prof. Arsénio Cordeiro 13 6º E 1600-595 Lisboa, Portugal	Informo ye prego